

İSTANBUL KÜÇÜK SANAYİNDE İŞ

Doçent Dr. Orhan TUNA

İstanbulda oldukça mütekâsif bir şekilde bulunan ve adetleri onbinlere varan küçük san'at erbabının yetişme tarzı ve müddeti (çıraklık meselesi ve buna dair kanunî hükümler), ustalık imtihanları, usta, kalfa ve çıraklar arasındaki münasebetler, iş şartları, iş müddetleri ve buna dair mevzuat, tatil günleri, iş ve işçi bulma dâvası, ücret şekil ve neveleri, hulâsa küçük sanayideki iş münasebetleriyle memleketimizde meslekî talim v terbiyenin mazi ve haldeki vaziyeti hakkında grek hususî yollara başvurmak suretile toplanan malûmat gerek bu malûmatın resmî ve yarı resmî kaynaklarla kıyaslanması sonunda varılan neticeler aşağıda izah edilmektedir. Yalnız bu izahata girişmeden önce, mevzuumuz olan "İstanbul küçük sanayiinde iş" meselesini yakından alâkadar etmesi itibarile, Türk Borçlar Kanununun bazı hükümlerine kısaca göz gezdirmegi de faydalı bulduk. Bu hükümlerin ne dereceye kadar tatbik edildikleri, sırası geldikçe araştırılacaktır.

A — Türk Borçlar Kanununun küçük sanayide sa'y meselesini alâkadar eden hükümleri

Türk Borçlar Kanununun "Hizmet Akdi" faslının mevzuumuzla alâkadar maddeleri şunlardır:

Madde 313 — Hizmet akdi hakkındaki ahkâm kıyasen çıraklık akdine de tatbik olunur.

Madde 318 — Küçükler veya mahcurlar ile yapılan çıraklık mukaveleleri, tahriri yapılmış ve usta ile velâyeti haiz kimse yahut sulh hakiminin muvafakatile vasi tarafından imza edilmiş olmadıkça muteber değildir. Mukavele yapılacak işin ve çıraklığın nevi ve müddetine ve günde çalışılacak saatlere, işeğe yahut diğer yapılacak ve tazi şartları ihtiva etmek lâzımdır.

Madde 330 — Çıraklık mukavelesinde, usta, çırağa sanatını olanca dikkat ve itinasile öğretmeğe mecburdur. Usta çırağın mecburî derslere devamına nezaret ve mesleğine ait mekteplere ve kurslara gitmesi ve çıraklık imtihanlarına iştirâk etmesi için lüzumu olan zamana müsaade etmekle mükelleftir. Çırağa, kaideten ne geceler, nede cuma günleri iş verilmez.

Madde 332 — İş sahibi akdın hususî halleri ve işin mahiyeti noktasından hakkaniyet dairesinde kendisinden istenilebileceği derecede çalışmak dolayısıyla maruz kaldığı tehlikelere karşı icab eden tedbirleri ittihaz ve münasib ve sıhhi çalışma mahalleri ile işçi ile birlikte ikamet etmekte ise sıhhi yatacak bir yer tedarikine mecburdur.

Madde 334 — İş sahibi, işçinin istirahatı için mutad olan saat ve günlerde müsaade vermekle mükelleftir. İş sahibi mukavelelenin feshi ihbar olunduktan sonra başka bir iş araması için işçiye münasib bir zaman vermek mecburiyetindedir...

Madde 335 — İşçi yalnız hizmetinin nevini ve müddetini havi bir şahadetname vermesini iş sahibinden istiyebilir...

Madde 339 — Muayyen bir müddet için yapılan bir hizmet akdi bu müddetin mürurundan sonra her iki tarafın sükûtu ile temdid edildiği takdirde akit aynı müddet için... tecdid edilmiş sayılır.

Madde 342 — ... cırac ve hizmetçi akitlerinde hilâfına bir mukavele yoksa hizmete dühülden itibaren ilk iki hafta tecrübe müddeti sayılır ve bu müddet zarfında iki taraftan her biri bir gün evvel ihbar etmek şartile akdi fesihte serbesttir.

Kanunî hükümleri bu suretle kısaca gördükten sonra şimdi meslekî tedrisatın mahiyetine gelelim:

B — Meslekî talim ve terbiye

Şehrimizdeki küçük sanayi erbabının yetişme tarzları, meslekî talim ve terbiyeleri hakkında malûmat vermeden önce, memleketimizde ve şehrimizde sanatkâr yetiştirmekle mükellef olan müesseselerin tarihini, halî hazır vaziyetlerini ve Maarif Vekilliğinin meslekî tedrisat hakkındaki müstakbel tasavvurları ile bu hususta hazırlanan plân ve projeler muhteviyatını kısaca gözden geçirmeği faydalı bulduk:

I — Türkiyede meslekî tedrisat
a — Türkiyede meslekî tedrisatın tarihçesi ve hâli
hazır vaziyeti

Bizde ilk sanat mektebi 1860 senesinde Niş vilâyetinde, o zaman bu vilâyetin valisi bulunan, Mithat Paşanın uğurlu elile halkın ianesine ve şahsî teşebbüse müsteniden "İslahhane" namıyla tesis edilmiştir. Yine merhum Midhat Paşa 1864 senesinde Ruscukta, sonradan ismi kız sanat mektebine çevrilen ilk müesseseyi kurdu. Merhum 1868 senesinde İstanbul devlet şûrası reisliğine tayin edildiği vakit bugünkü İstanbul erkek sanat mektebini tesis etmiştir (1) (2). Sonraları bu müesseselerin adetleri arttırılmıştır.

(1) M. Zeki Pakalın; Mithat paşa, İstanbul 1940, sayfa 12, 17.

(2) Memleketimizde meslekî tedrisatın tarihi hakkında Prof. Salih Murad tarafından Cumhuriyet gazetesinin 31/10/1941 tarihli nüshasında «meslekî tedrisatın bizde yeni mazisi» başlığı altında yazılan makaleyi aşağıya hulâsa olarak dere ediyoruz:

«... filhakika Aziz devrinde Haliçte mükemmel bir tersane kurulmuş ve bu tersane içinde birde haddehane ve sübyan mektepleri açılmıştı... talebesi gittikçe artan haddehane meşrutiyetin ilânından bir az vvel o kadar kalabalık olmuştur ki... bu binanın kâfi gelmemesinden dolayı (yeni) dershaneler açılmıştı. Sekiz senelik mektebin gündüzleri tersane fabrikalarında çalışan talebeleri geceleri nazari dersleri takib ederlerdi... O müessese sonradan, ihmal ve programsızlık yüzünden kapanmış.. dı. Bunun yerine 1915 de Heybelide açılan deniz çarkçı mektebi bu müessesenin karşıladığı ihtiyacı karşılamadı. Bir zamanlar haddehane deki talebe adedi iki bine yaklaşmıştı. Memleketin her tarafından gelen fakir çocuklar bu yüzden iş gücü sahibi oluyorlardı. Mektep mevzuları Hicaz ve devlet demir yollarında, deniz yollarında kalafat yerindeki küçük tamirhanelerde, memleketin muhtelif taraflarında açılan küçük, büyük fabrikalarda mühim işler görmüşlerdir. Mithat Paşanın himmetile memleketin muhtelif noktalarında açılmış sanat mekteplerinin de hizmetleri görülmüş ise de bunlar haddehanenin yapması olduğu büyük işi başaramamışlardır. Çünkü haddehane en büyük endüstrilerden biri olan gemi endüstrisinin bir fabrikasını teşkil eden dersane içinde idi.

Azizim İngiltere dönüşünde annesine: «Valde, valde cami yapmak zamanı değil, memleket müdafaası için tersane yapmalı» demesi meşhur tarihî sözlerdendir. Bu söz üzerine Markada temelleri atılmış olan caminin inşasından vaz geçilerek haliçte valde kızağı kurulmuştur.. Dünyanın en iyi tersanelerinden biri olan milyonlarca lira sarfile kurulmuş olan o tersane ve o haddehane söndü, gitti. Buna muvazi olarak çalışan zeytin burnu ve tophane sanat ocakları da söndü.

Mühendishanei Berif Hümâyun, Fransadaki mümasilinden iki üç sene

Cümhuriyetten sonra meslekî tedrisat ihtiyaçlarını tesbit zmnında ve bu işe bir plân ve programla devam için Amerikalı John Dewey, Alman Dr. Kühne, Belçikalı Prof. Omer Buysse, Alman Dr. Yung gibi muhtelif mütehassıslar celb ve davet edilerek kendilerine memleketimizin muhtelif yerlerinde tetkikler yaptırıldı ve Türkiyede meslekî öğretim sahasında yapılması lâzım gelen işlere dair mütalâaları alındı (3).

Memleketimize getirilen bu mütehassısların meslekî tedrisat hususundaki mütalâalarını hulâsa olarak aşağıya derc ediyoruz:

a - Dr. Kühne (4) ye göre; meslekî tahsil her şeyden önce ilk tahsile bağlıdır. Halbuki Türkiyede buna tamamen riayet edilmemektedir. İlk olarak bu iş yapılmalıdır. İlk mektebe devam eden talebe için hususî ve nazari bir meslek terbiyesi mefkuttur. Böyle bir terbiyenin hiç olmazsa son tahsil senelerinde tatbikî şayanı tavsiyedir.

b - Prof. Omer Buysse (5) a göre; maîşlerini gündüz çalışmak suretile kazanan talebe için akşam sanat mektepleri açılması faydalı olur. Mütehassis, bir "İş Ünivesitesi" açılmasını teklif etmektedir. Bu Üniversitede evvelâ malzeme ve âleflerin imal usullerini bilen teknisyenler yetiştirilecektir. Saniyen mütehassis teknisyenler, meslek ve sanat mekteplerinin usta ve hocaları yetiştirilecektir. Mektebde bilhassa amelî ve tatbikî mesaiye ehemmiyet vermek lâzımdır. İş Ünivesitesinin ihtiva edeceği mektepler şunlardır:

1 — İhzarî kısım (12 - 14 yaşındaki çocuklar için gündüz şubesi ile akşam veya mevsimlik sanatlar şubesinden teşekkül eder, tahsil müddeti üç senedir).

sonra (yani 18 nci asrın son senelerinde kurulmuş olan mühim bir ilim ve teknik müessesesi idi. Aralarında Millî Şefimiz de bulunan bir çok kıymetli uzuvlar yetiştirmiş olan bu müessese de meşrutiyet devrinde yine programsızlık yüzünden kapatılmış ve yerine yenisi ikame edilmemiştir.

(3) Bu hususta bak: Onbeşinci yıl kitabı, Cümhuriyet Halk Partisi, sayfa 180 den itibaren.

(4) Meslek terbiyesinin inkişafına dair rapor, Maarif vekilliği neşriyatından, Seri B, No. 2 İstanbul 1939.

(5) Teknik öğretim hakkında rapor, Maarif vekilliği neşriyatından, seri B, No. 3, sayfa 3.

2 — Teknik kısım (Taş işleri, ağaç işleri, maden işleri, elektrik işleri, sıhhi tesisat ve teyzini sanatlar şubelerini havidir).

Erkek akşam mekteplerinin tedrisatı senede sekiz ay, haftada on ders verilmek suretile dört sene müddetle icra edilmelidir. Bu mektebin ayrılacağı kısımlar: 1 - Divarcılık ve betonculuk şubesi, 2 - Sıhhi tesisatçılık şubesi, 3 - Ağaç işleri şubesi, 4 - Maden işleri şubesi, 5 - Elektrik işleri şubesi, 6 - Kunduracılık şubesi, 7 - Terzilik şubesi.

e - Maarif işlerine dair Amerikan heyeti raporuna nazaran (6); usta işçiler ve sanat erbabına şimdi bile fevkalâde hissedilmekte olan ihtiyaç, sınaî inkişaf ilerledikçe son derece şiddetlenecektir. Sınaî tedrisat tchizatı, şimdiki ihtiyaçlara bile کافی gelmeyecek kadar kifayetsizdir ve fazlaşan ihtiyaç bu meseleye doğrudan doğruya ve kuvvetle sarılmağı istilzam edecek mahiyettedir.

Bütün memlekette istihsal kabiliyetini arttırmak hususunda san'at mektepleri çok mühim bir âmil olur. Bunlara daha fazla ehemmiyet verilmelidir. Hâli hazırda mevcut olan ve ilerde memleketin iktisadî inkişafının doğuracağı ihtiyaçları tatmin edecek olan bu mekteplerin tevsii son derece lüzumludur. Fabrika mektepleri meselesi sanayi programının muayyen bir şubesini teşkil etse gerektir.

Memleketin esaslı iktisadî ihtiyaçlarile doğrudan doğruya mücadele hususunda sanat mekteplerine büyük bir vazife terrettüb eder.

Sınaî inkişaf programının doğurduğu muayyen meseleleri ve diğer büyük ve ondan daha mühim olarak da küçük mikyasta çalışan işçi emeğinin kalite ve istihsal kabiliyetini arttırma meselesini karşılamak üzere memleketin her yerinde daha fazla sanat mektepleri açılmalıdır.

Meselâ hemen hemen ölü bir vaziyette bulunan "tüle taşı,, sanayiini diriltmek için, harpten evvel bu sanatın ikbal devrinde olduğu gibi, mahsul harice gönderileceği yerde memlekette işlenmesi tavsiye olunmuştur. Bu plânı muvaffakiyetle mevkiî tatbika koyabilmek için Eskişehirde, bu cevheri işleme usul ve tekniğini öğretecek bir sanat mektebinin tesisi lâzımdır. Bu mektep-

de güzel sanatlar akademisi mezunları muallimlik ederek memleketin iktisadî hayatının takviyesine yardım edebilirler, zira dünyada pazarlarında rakabet edebilmesi için mamulâtın iyi bir surette işlenmiş olması icab eder.

Bu mekteplere bir yardım olmak üzere, Prof. Dewey'in 1925 de tavsiye etmiş olduğu veçhile elektrik santralları ve diğer hizmetatı âmme müesseselerinin sanat mektepleri talebesine teknik kurslar açmasını temin eden kanunî ahkâmın vazedilmesi muvafık olur.

Fabrikalarda mektep tesisi, Sümer Bankın sınaî programının bir kısmını teşkil etmelidir ve 250 den fazla işçi kullanan bütün fabrikalarda bu mekteplere yer verilmelidir. Bunların tesisi fabrikalara fazla bir yük tahmil etmeyeceği gibi, yalnız Maarif bütçesini hafifletmekle kalmıyacak, aynı zamanda bütün fabrikalara usta işçi yetştirerek, Türk mamulâtının gerek memlekette ve gerek haricte ecnebî mamulâtile muvaffakiyetle rakabet etmesini temin edecektir. Sınaî talim ve terbiyenin her safhasında, ilk ihtiyaç, Maarif ve İktisat vekâletleri arasında sıkı bir teşriki mesaidir; sanat mekteplerinin tezyidine daha fazla gayret sarf edilmesi lüzumu aşikârdır. Türk işçisinin el işindeki mebaretti arttırması ve işini daha müsmir kılacak ve kaliteyi arttıracak olan aletlerin kullanılması kendisine öğretilmelidir.

Memleketimizde meslekî tedrisat hakkında mütalâaları alınan yabancı mütehassıslardan mevzuumuzu alâkadar edenlerin fikirlerini yukarıya derc ettik (7). Bu tavsiyelerin bir kısmı pey-

(7) Meslekî tedrisata olan ihtiyacımızı belirtmek bakımından Prof. Sahih Murad tarafından 28/10/1941 tarihli Cümhuriyet gazetesinde «meslekî tedrisata niçin muhtacız?» başlığı altında yazılan ve kıymetli tavsiyeleri ihtiva eden makaleden dikkate şayan olan kısımlarını aşağıya derc ediyoruz:

«İlk mekteplere girenlerin hepsinin yüksek mekteplere çıkması beklenebilir. İngiltere gibi bir memlekette bile ilk mektebe girenlerden ancak yüzde bir buçuğunun yüksek mekteplerden çıkabildiği görülüyor. Bizde ise küçük, orta meslek mekteplerinin azlığından dolayı talebenin başlıca hedefi yüksek mektep olmuştur... çünkü ilk mektebe girenlerin adedi girmesi lâzım gelenlerin adedinden üç, dört defa az... bizde lise mezunu adedinin 1500 ü geçmemesi icab ederse de bilfiil lise mezunları adedini 3000 ni geçtiği görülüyor... Bu mukayese bize mekteplerde seçim imtihanlarının hakkile yapılamadığını gösteriyor... fabrikalara ve müesseselere her nevi mütehassıslar yetiştirmek lüzumu da aşikârdır. Garpteki yüksek fabrikaların her birinde bir çırak mektebi ve bir de laboratuvar demir baş eşya gibidir. Bazı fabrikalarda yalnız çırak mektepleri değil, büyük mühendis mektepleri diplomasını taşıyan mü-

derpey nazara alınmış ve yerine getirilmiştir. Tavsiyelerin mühim bir kısmı ise program haline getirilerek istikbalde tahakkuk ettirilmesine karar verilmiştir. Biz burada evvelâ memleketimizde sanat öğretme ve sanatkâr yetiştirme işleriyle uğraşan müesseseleri gördükten sonra, Maarif Vekâletinin istikbale ait program ve projelerini gözden geçirelim (8) :

Cümhuriyet devrinde meslekî tedrisat sahasında yapılan işler şunlardır :

Avdetlerinde memleket sanat mekteplerinde muallimlik yapmak üzere Avrupanın muhtelif memleketlerine kız ve erkek talebeler gönderildi, ecnebi mütehasşis muallimler celbedildi, kurslar açıldı. Bu meyanda inşaat usta mektebi ile terzilik mektepleri tesis edilmiştir. Pratik olarak yetişmiş kalfa, usta ve çırakların teknik bilgilerini arttırmak için akşam erkek sanat mektepleri açıldığı gibi muallim yetiştirmek için de Ankara erkek sanat mektebine erkek meslek muallim mektebi açılmıştır. Mevcut sanat mekteplerinin programları yeni ihtiyaçlara göre tanzim olunmuştur. Ankara İnşaat usta mektebi, İstanbulda terzilik mektebi gibi yeni tip meslek mektepleri açıldı. Erkek sanat mekteplerinin atölyeleri ve tedris vasıtaları modern bir hâle getirildi. Muntazam bir meslekî tahsil görmemiş olan usta, kalfa ve çırakların teknik bilgilerini yükseltmek üzere akşam erkek sanat mektepleri açıldı.

Bu gün memleketimizde mevcut sanat mektepleri şunlardır :

a - Mıntaka sanat mektepleri: Ankara, Aydın, Bursa, Diyarbakır, Edirne, İstanbul, İzmir, Kastamoni, Konya mıntaka sanat mektepleri.

b - Muhtelif mektepler: Ankara inşaat usta mektebi, İstanbul erkek terzilik mektebi.

hendisler için bile hususî kurslar açılıyor.... günlük hayatımızda karşılaştığımız zorluklara gelince, İstanbul gibi kalabalık şehirlerde buz dolapları, radyo, elektrik, hava gazı... işleri için tamirci usta veya işçileri bulmakta ne kadar zorluk çektiğimiz malûm. Amprik usullerle yetişmiş olan bir çok ustalar cihazları tamir yerine daha bozuk bir hale getiriyorlar. Bu halde teknik öğretim meselesi memleket için hayatî ehemmiyeti haizdir...»

(8) Memleketimizde sanat mekteplerinin bu günkü vaziyetine dair olan malûmatı kısmen Amerikan heyeti raporlarından, kısmen on beşinci yıl kitabından ve kısmen dahi İstanbul sanat mektebi Müdürlüğünden aldık.

c . Akşam erkek sanat mektepleri: Ankara, Bursa ve İstan- bul akşam erkek sanat mektepleri.

Şimdi biraz da bu hususta statistiki malûmat verelim:

1933 senesinde memlekette on altı kız ve erkek sanat mektebi vardı ve talebe yekûnu 2462 idi. 1927 denberi beş yeni sanat mektebi açılmış ve 926 yeni talebe kayd olunmuştur. Fakat 1927 ile 1932 arasında bu mekteplerden mezun olan talebe adedi 172 den ancak 192 ye çıkmıştır; bu senelerde vasati mezun adedi 144 dür.

Kız ve erkek meslek mekteplerinin sayısı 1930 - 1931 ders senesinde 29 iken 1937-1938 ders senesinde bu sayı 50 ye balığ olmuştur.

Kız ve erkek meslek mekteplerinde 1930-1931 ders yılında 360 muallim varken 1936-1937 yılında bu sayı 607 yi bulmuştur.

Kız meslek mekteplerine 1930-1931 yılında devam eden talebenin sayısı 717 den ibaret iken 1937-1938 ders yılında bu sayı 10134 e çıkmıştır.

Erkek meslek mekteplerine 1930-1931 ders yılında devam eden talebenin sayısı 2311 iken 1937-1938 ders yılında bu sayı 4625 i bulmuştur.

Kız ve erkek bütün meslek mekteplerine devam eden talebenin sayısı 1930-1931 ders yılında 3028 iken bu sayı 1937-1938 yılında 14759 a balığ olmuştur.

Kız ve erkek meslek mekteplerinden 1930-1931 ders yılında mezun olanların sayısı 160 iken, 1936-1937 ders yılında bu mekteplerden mezun olanların sayısı 1628 i bulmuştur. 1938 yılında Ticaret, Sanayi ve kız sanat mekteplerinin adedi 49 idi.

Yukardaki izahata nazaran bu gün erkek sanat mektepleri, 1 - erkek terzilik mektebi, 2 - muntaka sanat mektepleri, 3 - akşam erkek sanat mektebi, 4 - inşaat usta mektebi olmak üzere başlıca dört kısma ayrılır. Ayrıca tahsil çağını geçirmiş erkeklere mahsus akşam erkek sanat mektepleri de vardır. Kadınlara mahsus on kız enstitüsü ile 16 kız akşam sanat mektebi vardır.

1 — Erkek terzilik mektebi: Yalnız İstanbulda bu mektebin üç senelik terzilik ve b'ir senelik makasdarlık şubeleri vardır. Terzilik şubesine ilk tahsillerini ikmal etmiş olan 12 - 17 yaşları arasındaki çocuklar, makasdarlık şubesine ise terzilik şubesini

ikmal edenler alınır. Mektebin gayesi erkek elbiseleri tarzilerini ve makasdarlarını yetiştirmektir. Program talebeye umumî malûmatla birlikte nazari ve ameli olarak tarzlik ve makasdarlık bilgilerini vermediği istihdaf eder. Talebe kostüm, palto, pardesü, smokin, frak, jaketatay gibi elbiseleri dikmeğe ve kesmeğe kadar bir tedris programı dahilinde yetiştirilir.

2 — Mıntaka sanat mektepleri: Ankara, Aydın, Bursa, Diyarbakır, Edirne, İstanbul, İzmir, Konya ve Kastamoni de bulunan bu mekteplere en az beş senelik ilk mektep tahsilini gömüş olanlardan 13 - 17 yaşındaki çocuklar leyli veya nehari olarak alınır (9). Mezkûr mekteplerde öğretilen şubeler şunlardır: Makine tesviyeciliği, tornacılık ve frezecilik, makine ve inşaat demirciliği, marangozluk ve dülgerlik, modelcilik, dökümcülük, elektrikçilik, galvanisasyon, döşemecilik, sıhhi tesisat, teneke ve çinko işleri, boyacılık örme mobilyacılık ve fantazi sepetçilik, mensucat.

3 — Akşam erkek sanat mektebi: Akşamları fabrikaların tatil saatlerinden sonra tedrisat yapan bu mektepler bir meslek mektebine devam etmeden sanata intisap etmiş çırak, kalfa ve ustalara mesleki malûmat veren, sınaî resim öğreten ve bunların bilgilerini teknik metodlarla kuvvetlendiren müesseselerdir. Bu mekteplerde marangozluk, tesviyecilik, demircilik, elektrikçilik gibi şubelerde talebenin seviye ve ihtiyaçlarına göre muhtelif programlar vardır. 45 yaşına kadar her işçinin devam edebileceği bu mekteplerde tahsil müddeti 3 senedir. Bunlar İstanbul, Bursa, Ankara ve Konyadadırlar. Bu kurslarda ayrıca işçilerin resim, hesap ve teknoloji gibi noksan kalmış olan bilgileri de tamamlanır. Kurslar haftada üç gün olup saat 18-20 arasındadır. Bu mekteplere devam edenlerin mutlak haricte bir sanatle müsteğil olmaları lâzımdır. Bunlar adeta birer tekâmül kursları ve ikmal mektepleri mahiyetindedirler. Meselâ haricte marangozluk yapan bir kalfa veya çırak burada bilgisini tevsi eder; yoksa buralarda sanat yeniden öğretilmez. Kurslar meccanidir ve üç sene devam eder. Mezunlara akşam erkek sanat mektebi sertifikası verilir.

(9) Sanat mekteplerine devam eden talebe arasında ne leyli ve ne de nehari ücretli talebe yoktur. Yalnız Millî Müdafaa Vekâleti hesabına okuyan ve bilâhara ordu emrinde (imalâtı harbiyede ve tüfenkçi ustası olarak) çalışacak olan talebe vardır. Eskiden mevcut imalâtı harbiye mektebi kapatıldıktan sonra şimdi ihtiyaç bu suretle temin edilmektedir.

kası verilir. Bu günkü mevcudu 300 den fazladır, vesaitsizlik veya yol parası yüzünden rağbet artmamaktadır. Bu kurslara devam edeceklere diğer mektep talebesi gibi paso verilirse çok muvafık olur. Bu pasolar sırf mektebe devam edilen günler için muteber olmalıdır.

4 — İnşaat usta mektebi: 13-17 yaşları arasında talebe girer, tahsil müddeti dört senedir. İlk tahsil şarttır, mektebin iki şubesi vardır: 1. Dıvarcılık, taşcılık ve sıvacılık, 2- dülgerlik.

İnşaat usta mektebi biri İstanbul ve diğeri Ankarada olmak üzere iki tanedir. İstanbuldaki Zincirlikuyu civarındadır. Mektebin hâlen 62 talebesi vardır. Mektebde umumî bilgiler de tedris edilmektedir. Bu mekteplerin adedi ilerde tezyid edilecektir. 1867-1283 sensinde tesis edilmiş bulunan İstanbul mıntaka sanat mektebinden senede vasatî 50 talebe mezun olur. Bunlardan ekserisi Devlet ve Millî Müdafaa fabrikalarında istihdam olunurlar. (Tayyare ve esliha fabrikaları, mensucat fabrikaları gibi); mensucata ait branş yalnız İstanbul sanat mekteplerinde vardır.

b — Türkiyede meslekî tedrisatın istikbalî

Memlekete celbolunarak meslekî tedrisat hususunda fikir ve mütalâaları alınan yabancı mütehassısların tavsiyelerinden mühim bir kısmının istikbalde tahakkuk ettirilmesine karar verildiğini yukarda söylemiştik. İmdi Maarif Vekâletinin bu hususta hazırladığı program ve projelerin ana hatlarına kısaca temas edelim:

Maarif Vekâletinin 7/2/1934 tarih ve 615 numaralı tezkeresi üzerine bir komisyon teşkil edilerek, bu komisyon "Millî Şefin direktifi, Cümhuriyet Halk Partisinin programı,.. Türk ve ecnebi mütehassis raporlarından yardımcı materyal olarak istifade,, etmek suretile memleketimizde meslekî tedrisata verilecek veçhe ile inkişaf çarelerini tetkik etmiş ve bir program hazırlamıştır (10).

Komisyon, esaslı ve ilmî bir araştırmaya istinad ettirilmesi elzem bulunan meslekî tedrisat işlerini görüşürken muhtelif ta-

(10) Meslekî tedrisatın inkişaf plânı (1934-1936 yıllarında Millî Müdafaa, İktisat, Nafia, Ziraat ve Maarif Vekillikleri ile Genel Kurmay Başkanlığı mümessillerinden teşekkül eden komisyonun hazırladığı rapor), Maarif Vekillîği, ana programa hazırlıklar, seri: C; No. 2 İstanbul 1939.

rihlerde memlekete getirilmiş olan ecnebî mütehassısların meslekî tedrisata müteallik raporlarını da mütalâa etmiş ve devletin ve hususî müesseselerin girişecekleri sınaî teşebbüsleri, memleketin iktisad ve imarına müteallik ihtiyaçlarını ve muhtelif mintakaların hususiyetlerini daima göz önünde bulundurmamak şartile nelerinde ve ne neviden meslek mektepleri tesis edilmesi ve bunların hangi sanat şubelerini ihtiva etmesi ve mektepleri hangi şartlar altında ne miktarda talebe alınması lâzımgeldiğini tetkik ve tesbit etmiş ve açılacak mekteplere göre ayrı ayrı cetveller tanzim ederek bu raporla birlikte takdim eylemiştir.

Komisyon hâlen memlekette mevcut iş unsurlarının kabiliyetlerine ve iş başındaki mevkilerine nazaran:

1 — Her hangi bir işte amele olarak kullanılan fakat, muayyen bir ihtisası olmayan işçiler.

2 — Küçük sanat sahipleri (divarçı, dülger, sobacı, demirci ve saire),

3 — Fabrika mütehassıs işçileri,

4 — Teknisyenler,

5 — Mühendisler,

olmak üzere beş kısımda mütalâa etmiştir.

Komisyon her hangi bir işte amele olarak kullanılmakla beraber, muayyen bir ihtisası olmayan işçilerin şimdilik meslekî bir tahsile tâbî tutulmalarına lüzum görmemiştir. Fakat hâlen gerek serbest çalışan küçük sanat sahiplerinin yanında gerek fabrikalarda çalışan çıraklarla sınaî müesseselerimiz için ileride lâzım olacak çırakları yetiştirmek üzere:

a . Çırak mektepleri: (bir meslek mektebine devam etmeden usta yanında çıraklık yapmak suretile usta olduktan sonra serbest çalışmakta bulunmuş olanlara mesleklerinde inkişaf edebilmeleri için lâzım olan bilgileri vermek üzere),

b . Akşam sanat mektepleri: (iptidâî şekilde bulunan bazı mahallî sanatlarda çalışanlara meslekî bilgiler kazandırmak ve bu gibi sanatların inkişafına yardım etmek üzere),

c . Seyyar ve muvakkat kurslar: açılmasını teklife karar vermiştir. Şimdi bunları ayrı, ayrı tetkik edelim:

a - Çırak mektepleri: İşçilerin mühim bir kısmının y'ne çıraklıktan yetiştirilmelerine devam olunacaktır. Mevcut genç çı-

raklar haftanın muayyen günlerinde, geri bir teknik ile kalmamaları için meslekî tedrisata tâbi tutulacaklardır. Çıracak mektepleri haftanın ya muayyen bir gününde veya akşamları haftada azamî sekiz saat olmak üzere genç çıracılara mesleklerinde inkişafı için lüzumu olan bilgileri vereceğinden bu mekteplere devam mecburidir. Fabrikalarca ayrıca çıracak mektepleri açılmak lâzımdır.

b. Akşam sanat mektepleri: Bir meslek mektebine devam etmeden her hangi bir usta yanında mesleğe çıracıklıkla intisab ederek zamanla ustalığa kadar yükselmiş olanların meslekî bilgileri çok noksan olduğundan bunlara lâzım olan bilgiyi verebilmek ve teknik noksanlarını pratik bir şekilde ikmal etmek üzere akşam sanat mektepleri açılması lâzımdır. Bu mektepler çıracak mekteplerle bir arada ve orta sanat mekteplerinin bulunduğu yerlerde tesis olunabilecekleri gibi, orta sanat mektepleri bulunmayan yerlerde müstakilen de kurulabilirler. Akşam sanat mektepleri haftanın muayyen birkaç gününde veya akşamları olmak üzere haftada azamî on saat tedrisat yapmalıdır. (11).

c. Seyyar ve muvakkat kurslar: Memleketin her yerinde iptidai bir şekilde devam edegelen mahallî sanatlar vardır. Bu sanatların mensuplarını tenvir etmek ve işlerinin teknik hususiyet ve yeniliklerini onlara öğretmek bilgi ve maharetlerini kuvvetlendirmek üzere seyyar muvakkat kurslar tesisi lüzumlu görülmüştür.

Diğer taraftan Maarif Vekâleti memleketimizdeki sanayi hareketlerine uygun bir şekilde usta yetiştirmek üzere sanat mekteplerinde bazı yenilikler yapmağa karar vermiştir. Sanayi mekteplerine bazı yeni kısımlar ilâve olunacak, müfredat programları esaslı bir tetkikten geçirilecek ve mekteplerin ihtiyaçları olan vesait ikmal edilecektir. Vekâlet ayrıca köylerde de-

(11) İstanbulda açılacak çıracak mekteplerle akşam sanat mektepleri şu şubeleri ihtiva edeceklerdir.

Tesviyeci, tornacı, makinistlik, demircilik, araba demirciliği, kazancılık, tenekecilik, dökümcülük, divarçı sıvacı ve betonculuk, marangozluk, mobil-yacılık, dülgerlik, sıhhi tesisatçılık, (su, hava gazı, kaloriferlilik) terzilik ve kürkçülük, kunduracılık, boyacılık, ekmekçilik ve pastacılık, sütçülük, fiçicilik, dokumacılık, iplikçilik, trikotaj, debbağlık, ambalajcılık, madeni eşya işleri, saraçlık, değirmencilik, matbaacılık ve çinkoğrafik, nalbantlık.

miricilik ve marangoluk kuzursları da açmağa karar vermiştir (12).

Netice:

Bütün bu ihzarî çalışmalardan ve etüdlerden sonra maarif vekâleti memleketin teknik ihtiyaçlarını karşılayacak unsurları yetiştirmek için sanat ve meslek mekteplerinin açılması maksadile üç senelik bir plân hazırlamıştır. Bu plâna göre, memleketin muhtelif mantakalarında 15 erkek sanat mektebi, beş yapı mektebi, 30 köy değirmenciligi ve marangozculuğu seyyar kursunun açılmasına karar verilmiş ve bu hususta bir kanun projesi hazırlanmıştır. Bu program dairesinde teknik eleman meselesi kısa bir zamanda halledilecektir. Bunların haricinde Politeknik, Teknikum inşa olunacaktır. Bu sanat ve meslek mekteplerinin açılması için 70 milyon lira fevkalâde tahsisat ayrılacaktır. Bu tahsisatın 21 küsur milyon lirası 1941 - 1942 ve 1943 malî yıllarında sarf olunarak bu miktarın 800 bin lirası erkek sanat mekteplerine, 750 bin lirası yapı usta mekteplerine, altı milyon 625 bin lirası akşam erkek sanat mekteplerine, 103 bin lirası erkek seyyar kurslarına tahsis olunacaktır.

Adana, Eskişehir, Kayseri, İzmir, Ankara, İstanbul, Antep, Trabzon, Samsun, İzmit, Erzurum, Malatya ve Antalya erkek sanat mektepleriyle, İstanbul inşaat bahriye şubesi ve maden sanatları şubesi 500-1000 mevcutlu olacaktır. İzmir, Adana, Samsun, Kayseri, Rize usta mektepleri dörtüyz talebelik olacaktır (13), (14).

(12) Bu karar kısmen tatbik edilmeğe başlanmıştır. Nitekim ilk kurslar Hasköyde açılmıştır. Bu kurslar köylü ihtiyaçlarını mahallinde temin edecek küçük sanayi erbabı yetiştireceklerdir. Ayrıca Vilâyet köylerinde dokumacılığı teşvik için Yalova, Şile, Çatalca, Silivri ve Eyüb kazaları köylerinde yeni dokumacılık kursları açılacaktır. (Cümhuriyet gazetesi 16/3 ve 28/3/1040 tarihli nüshaları ile Sontelgraf gazetesinin 14/2/1941 tarihli nüshaları).

(13) Bu malûmat 7/9/ - 10/9 - 19/9/1941 tarihli günlük gazetelerden alınmıştır.

(14) Maarif Vekâletinin hazırladığı bu yeni plâna uygun olarak bu vekâlette «Meslekî ve teknik öğretim müsteşarlığı» unvanile ikinci bir müsteşarlık daha ihdas olunmaktadır.

Bu müsteşarlığa bağlı olmak üzere:

- 1 — Meslekî ve teknik öğretim teftiş heyeti,
- 2 — Erkek teknik öğretim Müdürlüğü,
- 3 — Ticaret öğretim müdürlüğü,

II — İstanbul küçük sanayiinde yetişme tazzarı, kalfalık ve ustalık imtihanları ve yetişme müddetleri

Yaptığımız tetkiklere göre, bugün İstanbul küçük sanayiinde talim ve terbiye hemen hemen tamamen pratik bir şekilde cereyan eder. Umumiyet itibarile küçük yaşta tahsilsiz çocuklar ustaların yanlarına intisabederler ve buralarda sanat öğrenmeğe çalışırlar. Aşağıda evvelâ muhtelif sanatlara ait talim ve terbiye işlerini ve sonra da yetişme müddetlerini kısaca tetkik edelim:

1 — İstanbul küçük sanayiinde meslekî talim ve terbiye:

a . Berberlik: Usta olabilmek için bir imtihan geçirmeği istilzam eden yegâne sanat, berberliktir; bununla beraber, bu imtihanda hakikî ehliyet aranılmamaktadır. Ayrıca kadın berberlerinin “permanat” makinalarını kullanabilmeleri için, belediye nizamlarına göre, bir imtihana tâbi tutulmaları mecburîdir. Şehrimizde berberlik sanatını fennî surette öğreten bir berberlik mektebi vardı. Fakat bu mektep berberler kongresinin 1941 senesinde verdiği bir kararla lâğvedilmiştir. Bu kararın sebebi, mektebin devam edebilmesi için lâzım olan tahsisatın noksanlığı (15) ve devam eden sanatkârların pek az bir yekûna balığ bulunmasıdır.

b . Terzilik: Terzilik sanatı sureti umumiyede usta yanında ve pratik bir şekilde öğrenilir. Bununla beraber terziler için “erkek terzi mektebi” namile bir müessese vardır. Bu müesseseden yetişerek piyasada çalışan mezunların miktarı 15-20 kişiyi geçmemektedir. Mektebe gidenler kendi arzularından ziyade ailelerinin zoru ile okumaktadırlar. Mezunlara mektepten ustalık diplomaları verilir. Şu halde bu mektebin piyasaya verdiği cüzî sanatkâr istisna edilecek olursa, herkes bu meslekte kendi kabiliyetine göre çıraklıktan başlıyarak bir ustanın yanında tekâmül eder. Mevcut dikiş ve biçki yurtlarının talebesi kız ve ka-

4 — Kız teknik öğretim müdürlüğü,

5 — Meslekî ve teknik öğretim yapı işleri müdürlüğü,

6 — Meslekî ve teknik öğretim teknik büro müdürlüğü,

7 — Meslekî ve teknik öğretim muamelât şefliği.

İhdas edilmekte ve bunların vazifeleri gösterilmektedir.

(15) 3/7/1941 ve 27/2/1941 tarihli Cümhuriyet gazetesi.

dınlardan mürekkeb olub, bunların cüzî bir kısmı kadın terziliği ile meşguldür ve ekserisi kendi hususî ev ihtiyaçları için faaliyet- te bulunurlar, bunların piyasa ile alâkaları yoktur.

c - Dokumacılık: Dokumacılık da pratik olarak öğrenilir. İstanbul sanat mektebine merbut bir dokumacılık şubesi varsada, mezunlar fabrikalarda çalışmağı tercih ederler. Ayrıca Avrupa- da dokumacılık tahsil edenler de vardır ve bunlar da fabrikalar- da çalışırlar ve zaten bu maksatla Avrupaya (bilhassa Rusya, Belçika, Almanya gibi memleketlere) gönderilmişlerdir. Zaten küçük sanat şubelerinde bunları kullanmağa imkân da yoktur. Zira bunlara verilecek ücretleri tediye edebilecek kabiliyete ge- linmiş değildir. Trikotaj, işlemecilik, çorapçılık sanatları da pra- tik olarak öğrenilir.

d - Otomobil, motör ve nakil vasıtaları tamirciliği.

Bu sanatı öğrenmek için hususî bir mektep vardır. Bu mek- tepte hem şoförlük ve hem de ufak miikyasta tamir işleri öğreti- lir. Ayrıca sanat mekteplerinde de motör işleri gösterilmektedir. Nihayet Halkalı Ziraat mektebinde de motör tamirciliğine ve mo- tör kullanmağa dair hususî dersler vardır. Mektep mezunları nazari bakımdan malûmatlı iseler de, pratik bakımdan bilgileri noksandır. Resmî müesseselerde sanat mektebi mezunları tercih edilmektedir. Bunlardan bir kısmı hâlen serbest çalışmaktadır ve iktisadî vaziyetleri daha iyidir.

e. Demircilik: Sanayi mekteplerinde de öğrenilirsede me- zunların ekserisi fabrikalarda çalışmaktadırlar. Tek başına atöl- ye açan veya küçük sanayide çalışan pek azdır. Sanat mekteple- rinde yalnız tornacılık ve tesviyecilik öğretildiğinden baskül ve kantarcılık ancak usta yanında öğrenilmekle olup kantarcılık ve baskülcülüğe dair bu mekteplerde bir şey öğretilmemektedir.

f - Marangoz, doğramacı, dülger, mobilyacı kalfaları ara- sında sanayi mekteplerinden yetişenlere tesadüf etmek mümkün- dür. Bunların nazari malûmatları iyi isede, pratikleri yoktur. Pi- yasada tercih edilmezler, çünkü pratikten yetişme kalfalara na- zaran fazla ücret isterler ve bunun içindir ki, zaten küçük sana- yide mektep mezunlarına pek az tesadüf edilir. Mezunların bir hususiyeti de resimden anlamalarıdır; mamafi bunlar mektepten

sonra bir sene kadar usta yanında çalışmalıdırlar ki ancak işe yarasinlar. Bu da onların işine gelmez. Ayrıca sanayi mekteplerinin akşam kursları vardır. İstiyen akşamları oraya devam edebilir ve ameli malûmatını nazariyatla takviyeye imkân bulur. Fakat küçük sanayide iş müddetinin uzunluğu ve atölyeden mektebe olan mesafenin uzaklığı ve nihayet yol masrafları bir çok sanat-kârları bu kurslara devamdan geri bırakmaktadır.

Bir sanatta bir kalfanın usta olup olmaması yaptığı işe bağlıdır, ve bu iş usta tarafından takdir edilir. Usta olmak her kesin elindedir. İstiyen "ben ustayım" der ve parası varsa derhal bir atölye açarak iyi kötü işe koyulur. Ayrıca şunu da söyleyelim ki, sanat mektebi mezunlarından atölye sahibi pek az kimse olduğu gibi, bunlardan bir kısmı bilâhara mesleklerini değiştirerek başka işler yapmağa başlarlar. Bunlar piyasaya intibak edemiyerek çok defa memur olmaktadır (16).

g - Tarakçılara göre ustalık imtihanı olmadığından bir çok kimseler ehliyetleri müsait olmadığı halde dükkân açarak ve fena mamûlât vücade getirerek mesleğin itibarını düşürmektedirler.

h - Güzel sanatlar akademisinde tezhib işlerine ve **mücellit**liğe ait bir şube varsa da, mücellit ustalarının bundan haberleri yoktur. Zaten buraya devam edecek vakitleri olmadığı gibi, bu hususta bir alâka da duymamaktadırlar. Sanat serbest şekilde ve diğer bir ustanın yanında öğrenilir. İş hayatında çalışan ustalar tamamen pratik yetişmiş ustalardır.

Sanatkârların kendi mesleklerine ait kitap, mecmua, broşür ve saire okuyup okumadıkları meselesine gelince; tahsil seviyesinin düşük olması ve muhtelif sanatlara ait kitap, mecmua ve sairenin hemen hemen tamamen ecnebî dillerle yazılmış bulunmasından dolayı, bu gibi şeyler okunmamaktadır. Yalnız bazı sanatkârlar, ezcümle kunduracılar ve bilhassa hazıra çalışan sanatkârlar model takip ederler. Terziler Fransadan gelen metod ve modellere bakarak işlerini görürler. Dokumacıardan model takip edenler hemen hiç yoktur. İşlemeciler resimlere ait Avrupadan gelen gazetelerden istifade etmektedirler. Kuyumcular Pa-

(16) Filhakika bu gün gerek resmî ve gerek varî resmî dairelerde ve bankalarda bir çok sanat mektebi mezunlarının kâtib olarak çalışmaları muhtelif kaynaklardan teyid edilmektedir.

risden model mecmuaları getirtmektedirler. Mobilyacılar işlerini hariçten getirdikleri modellere göre yaparlar. Bilhassa oda takımları vesaire gibi büyük işlerde modellere müracaat edilir. Doğramacılar da pencere, kapı vesaire gibi işlerde modelleri örnek tutarlar.

Gelen bazı model ve mecmualar Türkçeye tercüme edilmişlerse le, tercüme pek fena olduğundan esnaf hakkile istifade edememektedir. Onun için bu işin esnaf cemiyetleri birliği tarafından deruhte edilerek bir kütüphane dahilinde organize edilmesi ve her mesleğe ait mühim mecmua ve katalogların Türkçeye tercüme ettirilmesini esnaf arzu etmektedir. Hiç şüphesiz bunun için ilk şart evvelâ sanatkârlara Türkçe okuyup yazma öğretmektir.

2 — İstanbul küçük sanatlarında yetişme müddeti.

Sanatta **yetişme müddeti hakkında** umumî bir şey söylene-
mez. Aşağı yukarı her sanata 7-8 yaşında intisab eden çıraklar
3-5 sene çırak olarak çalıştıktan sonra usta tarafından kalfalığa
terfi ettirilir. Bununla beraber bir çırağın veya kalfanın yetişme
müddetlerinin kısa veya uzun olması, bunların işe devamlılık,
ehliyet ve istidatlarına bağlı olduğu gibi, meslek edindikleri işin
bünye ve mahiyetine ve her şeyden evvel ustanın ehliyet ve itina-
sına da vabestedir. Onun içindir ki, gerek eski devirlerde gerek
bu gün ekser Avrupa memleketlerinde ehil olmayın ustaların çı-
rak kullanmalarına müsaade edilmezdi ve edilmez, Bizde çırak
ve kalfaların sistemli bir surette yetiştirilmeleri hususunda usta-
lar hiç bir kayıtla mukayyet değildirler. Çırak ve kalfalardan
büyük bir ekseriyet ilk tahsilini ikmal etmemiştir. Zaten yedi se-
kiz yaşında işe giren bir çırağın aynı zamanda ilk mektebe de-
vamına da pek imkân olmayacağı tabiidir. Meslek mektepleri
mezunlarına küçük sanayide hemen hemen hiç tesadüf edilmez.
Yalnız matbaacılıkta bu işin mahiyeti icabı çırak ve kalfalar
okuyup yazma bilirler ve bir de kuyumculukta ilk tahsilini ikmal
etmiş çıraklara sıkça tesadüf edilir. Kalfa olacak bir çırağa ve-
ya yeni gelmiş bir kalfaya evvelâ tecrübe işi verilir. Bu işte mu-
vaffak olan kalfa olarak alıkonur ücret de buna göre taayyün
eder. Terzilikte kalfalar makas öğrenmekle usta olurlar. Tarak-
çılık sanatında çırağa bir blok işlenmemiş fildişi tartılarak veri-
lir. Kalfa bu muayyen sıklettteki çekmeyi normal ziyat miktarı.

nı aşdırmamak ve makine ve tezgâhı iyi bir şekilde ayar ederek kullanmak suretile tarak haline getirebilirse, iyi bir kalfa olduğu ve ustalığa namzet bulunduğu anlaşılır.

III — Meslekî tedrisatın ve küçük sanayide meslekî talim ve terbiyenin tahlil ve tenkidi (17).

Memleketimizde meslekî tedrisat ve şehrimiz küçük sanayide meslekî talim ve terbiye hakkında buraya kadar verdiğimiz izahat neticesinde tavazzuh ve tebellür eden bu günkü vaziyeti şu noktalarda tahlil ve tenkid etmek mümkündür:

a - Lonca devrinde cari çıraklık usul ve sistemleri, çırakların kalfa ve kalfaların usta olabilmeleri için lonca odalarında ve mütehasşıs ustalar huzurunda yapılan imtihan usulleri tamamen ortadan kalkmış ve bu gün küçük sanayide meslekî talim ve terbiye başı boş ve avare bir şekil almıştır. Bu gün cari olan usullere göre çok küçük yaştaki tahsilsiz çocuklar (18), sokak sokak dolaşmak suretile veya bir tanıdık vasıtasıyla ustaların yanlarına intisab ederler ve buralarda bir sanat öğrenmeğe çalışırlar.

b - Her ne kadar Türk Borçlar kanunu hükümlerine göre (19), sanata intisap eden çırakla usta arasında tahrirî bir mukavele akdedilmek lâzımgelir ve bu mukavelename mucibince usta, çırağa sanatını olanca dikkat ve itinasile öğretmek mecburiyetinde ise de ve bu şartlara riayet edilip edilmediğinin "salâhiyettar makam" tarafından mürakabesi icabederse de, yapılan tetkiklere göre şehrimizde hiç bir usta ile çırak arasında kanunun emrettiği böyle tahrirî bir mukavelenin akdedilmediği, zaten kanunî hükümlerin taraflarca b'lnmediği, kanunî hükümlerin mü-

(17) Müellifin meslekî talim ve terbiye hakkındaki düşünceleri ve bu husustaki teklifleri için bak: «İstanbul küçük sanayiinin bugünkü meseleleri», üçüncü fasıl.

(18) Ustaların ifadelerine göre bunlar ya fevkalâde fakrû zaruret içinde kimseler yahut ailelerinin arzularına rağmen mektebe devam etmek istemiyen haylaz ve kabiliyetsiz çocuklardır. İlk tahsili olupta çıraklığa intisab eden hemen hemen pek azdır.

(19) Bak: Türk boçlar kanunu, hizmet akdi babı madde 318 ve 330.

rakabesi ile mükellef bir makam olmadığı (20) bir çok ustaların çıraklarına sanatlarını öğretmek hususunda büyük bir titizlikle hareket etmedikleri anlaşılmıştır.

c - Türk maarif tarihi tetkik edilecek olursa görülür ki, bizde Maarif, sırf devlete memur yetiştirmek ihtiyacından doğmuştur (21). Onun için şimdiye kadar meslek ve sanat mekteplerine pek az ehemmiyet verilmiş veya zaman zaman bazı devlet adamları tarafından bu sahada takip edilmek istenilen şuurlu ve enerjik siyaset, politika oyunlarının kurbanı olmuştur (22). Bunun tabii bir neticesi olarak, hâlen mevcut sanat mektepleri ve meslekî kurslar küçük sanayi için mütehassıs işçi yetiştirmek bakımından çok gayri kâfidir.

Şu hale göre sanat mektepleriyle küçük sanayi arasında hiç bir alâka ve münasebet yoktur. Bunun sebebini başlıca üç noktada toplamak mümkündür:

1 — Bu gün mevcut sanat mekteplerinden mezun olanlar tamamen küçük sanayiın dışında kalan sahalara sülûk etmektedirler (23).

Şehrimiz küçük sanayinin verimi, mektepli sanatkârları tatmin etmeyecek kadar düşük olduğundan, bunlar kendilerine daha yüksek ücret temin eden fabrikalarda çalışmayı tercih etmektedirler.

(20) Borçlar kanununun «çıraklık mukavelesi» ne dair hükümlerini ve bu mukavenenin ihtiva ettiği şartları mürakabe ile mükellef bir makam, olsa olsa İstanbul esnaf cemiyetleri olabilir. Fakat esnaf cemiyetleri talimatnamesi mezkûr cemiyetlere böyle bir vazife tahmil etmediği gibi, zaten bu cemiyetler, çıraklık mukavenenamesi şartlarını ve alelûmum borçlar kanununun hizmet akdine müteallik olup küçük sanayi erbabını alâkadar eden hükümlerini mürakabe edecek şekilde tehzizatlanmış değildirler.

Borçlar kanunumuz, İsviçre kanunu medenisinden tercüme edilmiştir. Yabancı ve bize nazaran içtimaî bünye, kültür seviyesi, medeniyet derecesi vesair bakımlardan büsbütün başka olan bir memlekete ait bir kanunun memleketimizdeki tatbikatında aksaklıklar ve noksanlıklar olacağı ve böyle bir kanunun İsviçreye mahsus bir çok hükümlerinin burada tatbikına imkân bulunamayacağı şüphesizdir.

(21) Osman Nuri, Türk maarif tarihi cilt I, İstanbul 1940, sayfa 86.

(22) M. Zeki, Mithat paşa, İstanbul 1940, sayfa 10 ve 73.

(23) Meslekî tedrisatın inkişaf plânı, sayfa 5-6: «memleketimizde serbest olarak çalışan küçük sanat sahipleriyle bunlardan fabrikalarda ve büyük atölyelerde çalışanların büyük bir ekseriyeti çıraklıktan ve pratik olarak ve pek az bir kısmı da askerî veya sivil mekteplerden yetişmiş bulunmaktadırlar».

2 — Sanat mektepleri mezunları, kendi sanatlarının yalnız muayyen kısımlarında meleke ve ihtisas sahibi olduklarından, bunlar fabrika işlerine daha elverişlidirler. Bundan dolayı küçük sanat ustalarının, çıraklıktan ve pratik bir şekilde yetişmiş olanları tercih etmelerine mukabil, fabrikalar sanat mektepleri mezunlarına daha fazla kıymet vermektedirler.

3 — Sanat mekteplerimizden mezun olanların miktarı, hem memleket fabrikalarının ve hem de Türk küçük sanayiinin ihtiyaçlarına kâfi gelmekten çok uzaktır. Bu ciheti rakkamlarla teyid etmek de mümkündür. Şöyleki;

Türk sanat mekteplerinden mezun olanların sayısı 1927-1932 yılları arasında takriben 192 kişidir. Bu miktarın bir az daha arttığı ve bu gün senevi 300 mezun elde edildiği kabul edilse dahi bu miktar yalnız fabrikalar için dahi hiç mesabesinde değildir. Şu halde işçi yetiştirmeğe yarayan bugünkü müesseselerle küçük sanayi için hiç bir alâkası olmadığı hatasız olarak iddia edilebilir.

Halbuki bir taraftan Türk fabrika sanayiinin ve diğer taraftan Türk küçük sanayiinin yetişmiş unsurlara şiddetle ihtiyacı vardır. Bu vakıa karşısında bu rağbetsizliğin sebebi nedir? Sanat mektepleri mezunları senelik kongresinde de bahis mevzuu olan bu mühim mesele hakkında mezkûr kongre memlekette gittikçe çoğalan ve inkişaf eden sanayi müesseselerine muhtaç oldukları mütehasıs unsurları yetiştirmek üzere daha fazla ve programlı bir şekilde propoganda yapılmasına ve bu propogandanın bilhassa ilk mektep talebeleri arasında icrasına ve bunların sanata karşı alâkalarının arttırılmasına karar vermiştir (24), (25). Bize kalırsa bu işin artan ihtiyaçla mütenasip olarak yürümemesinde yegâne âmil teşkilâtsizliktir. Hem öyle bir teşkilâtsizlik ki, bir taraftan mezunların miktarı ile mevcut ihtiyaç arasında büyük ve nisbetsiz bir fark dururken, diğer taraftan aldığımız malûmata

(24) Cümhuriyet gazetesinin 17/2/1941 tarihli nüshası.

(25) İmparatorluğun son devirlerinde rüşdiye mekteplerinde talebenin kollarına «sanat altın bileziktir» vecizesini taşıyan bazubendler takmak suretile propogandalar yapılmakta ve bunun çok büyük faydaları görülmekte idi. Bu gün sistemli bir propoganda olmadığından bir çok gençler memur olmak hevesile devlet dairelerine baş vurmakta ve iyi bir çırak bulmak ancak tesadüf eseri bulunmaktadır.

nazaran, sanat mektepleri mezunlarını yerleştirmek hususunda müşkilâta maruz kalmaktadır (26).

d - Şehrimiz küçük sanayi ustaları ekseriyet itibarile cahil olduklarından ve hiç bir sanat mektebi veya kurs görmemiş bulduklarından, bunların ehliyetli çırak yetiştirmelerine imkân olamayacağı tabiidir (27), (28). Bundan dolayı hâlen İstanbul küçük sanayinde meslekî talim ve terbiye son derece bozuk ve sistemsizdir.

(26) Amerikan heyetinin raporundan, sayfa 22: «çok güzel bir surette çalışan Bursa sanat mektebi, mezunlarını yerleştirmek hususunda bazı müşkilâta maruz kaldığını bildirmiştir. Diğer sanat mekteplerinin de aynı müşkilâta karşılaşmakta olmaları muhtemeldir».

(27) Bunun tabii bir neticesi olarak şehrimiz küçük sanayii tarafından vücade getirilen mamuller son derece kötü ve kabadır. Bu hususta bak: Prof. Salih Murad, «Meslekî tedrisata niçin muhtacız?» ayrıca Amerikan heyeti raporu.

(28) Meslekî talim ve terbiyede hemen hemen bütün mütehassısların birleştikleri nokta akşam sanat kurslarıdır. Ayrıca meslekî talim ve terbiye için de ilk tahsilin yapılması bir şarttır. Şehrimiz küçük sanatkârlarının verimleri, meslekî talim ve terbiyeleri vesair hususlar için bak: Meslekî tedrisatın inkişafı plânı, sayfa 5-6: «gerek serbest çalışan sanat sahiplerinin gerek bunlardan fabrika ve atölyelerde çalıştırılan mütehassıs fabrika işçilerinin modern sanayiın her gün daha mükemmelleşen ileri tekniğini takip ve ona intibak edebilecek derecede kabiliyetli bir halde yetişmiş olmaları lâzımdır. Serbest çalışan ve meslekî bir tahsil görmemiş olan küçük sanat sahiplerinin yerlerine orta sanat mekteplerinde umumî ve meslekî bir tahsil ile birlikte yetiştirilmiş ustaların zamanla ve tedricen geçmeleri de zarurîdir».

Ayrıca Amerikalı heyetin Türk iktisadiyatı hakkındaki tetkikleri: cilt I sayfa 68, cilt VI sayfa 233, cilt VI sayfa 331, cilt VI sayfa 345: «İşçilerin refahı her şeyden evvel işçinin veriminin artmasına bağlıdır. Bu nesle mensup işçilerin talim ve terbiye görmemiş olması müşkilât tevhit etmektedir. Aşağı bir hayat seviyesinin kısmen sebebi ve kısmen neticesi olan emeğin hali hazırdaki aşağı verimi diğer müşkilâtı arzeder. Verimin artması ve yaşama seviyesinin yükselmesi bir dereceye kadar hem ahenk olarak gider. Birinde görülen terakki diğerlerinin terakkisine hem bağlıdır ve hem de ondan müteessir olur. Her hangi birinde yalnız başına seri bir terakki beklenemez.

Sanayileşmiş memleketlerin tecrübeleri göstermiştir ki, iyi bir teknik vukuf, iyi usul ve tehzizat, iyi ustabaşarlar ve verimli işçiler verimli istihşalâtı mümkün kılabilcek bir vasıtadan başka bir şey değildir... Türk işçisinin düşük istihşal kabiliyeti amelenin hayat seviyesini ve memleketin iktisadî inkişafını tahdit etmektedir. Ücretler bu düşük istihşal kabiliyeti göz önünde tutularak tetkik olunmalıdır. Şüphesiz bu hal ücretleri tahdit eden bir amildir. Diğer taraftan, sanayi sistemi terakki ettiği esnada, düşük ücretlerin tevhit ettiği hayat seraitinin istihşal kabiliyetinin artırılmasına bir mani teşkil eylediği diğer memleketlerin tecrübeleriyle sabit olmuştur. Bundan dolayı ti-

Küçük sanayie ait meslek müesseseleri, meslekî tedrisat, yetiştirme tarzı hakkında bu kadar izahatla iktifa ederek şimdi şehrimiz küçük sanayiinde iş şartları, iş müddetleri, iş ve işçi bulma meseleleri, ücret şekil ve neveleri vesaire gibi iş hayatını yakından alâkadar eden meselelere geçelim:

C — İstanbul küçük sanayiinde iş şartları ve ücret münasebetleri.

İstanbul küçük sanayiinde talim ve terbiye işlerini gördükten sonra şimdi iş şartlarından ve ücret münasebetlerinden bahsedelim. Sureti umumiyede yaptığımız hususî tetkiklere istinad eden bu malûmat, iş müddeti, tatil ve bayramlar, iş ve işçi bulma meseleleri, ihbar işleri, ücret meseleleri vesaire gibi kısımlara ayrılmak suretile tetkik edilmiştir.

Sadede girmeden önce bir nokta üzerinde ehemmiyetle durmak lüzumdur: Küçük sanayide sa'ye ait kanunî hükümlerden bahsederken çıraklık mukavelesinin iş müddetine, işe, tecrübe zamanına vesaireye müteallik bir takım şartları ihtiva etmesi mecburî olduğunu, ustanın, çırağın derslere ve kurslara devamına müsaade etmesi lâzımgeldiğini, çırağa ne geçeleri ve ne de cuma günleri (tabiatile şimdi pazar günleri) iş verilemeyeceğini, iş sahibinin sıhî şartları daiz iş ve yatacak yerleri tesisi ile mükellef olduğunu, mukavelenin feshedileceğinin ihbar edilmesi lâzım geldiğini, ustanın işçiye dilediği takdirde bir şahadetname vermesi icab ettiğini görmüştük.

caret ve teknik tedrisatta değişiklikler yapmak zarurîdir. Türkiyede sanayi işçilerinin çoğunun bir iki veya üç kişilik müesseselerde çalışmakta olduğuna da işaret edelim... Küçük sanayide uğraşan Türk işçileri umumiyetle müstekim ve çalışkandır ve bir kere işi öğrenince ona sadakatle çalışırlar. Fakat istihsal için geniş manasile yetiştirilmiş ve vasıtalarla techiz edilmiş değildirler. Bu mesai terakkî ettirildiği takdirde büyük neticeler veren bir iktisadî gelir teşkil edecektir.

Umumiyetle denilebilir ki; Türkiyede iş meselesi, diğer bir çok memleketlerde olduğu gibi bir iş bulma meselesi şeklinden ziyade mesaiyi iktisaden müsmir bir hale sokmak suretinde tecelli etmektedir. İstihsal kabiliyetini arttırmak için:

a - Mesai randımanını arttırmak hususunda çok faydalı surette kullanılabilir olan makina ve âletleri satın alabilmek için istikrazlar ve tasarruflardan sermaye elde edilmesi ve ucuz muharrik kuvvet temini.

b - Âletlerin bilfiil kullanılmasını ve makinaların işletilmesi ve bakımını ve bunların muvaffakiyetle kullanılmasını temin eden başlıca esaslara vakıf ameale yetiştirilmesi;

Bütün bu kanunî hükümler hakikatte kâğıt üzerinde kalmakta ve hiç bir zaman tatbik edilmemektedir. Yukarda da söylediğimiz gibi, (bak: sayfa 19) bu hükümlerden ne ustaların ve ne de kalfa ve çırakların haberleri olmadığı gibi, kanunun emrine rağmen bu hükümlerin tatbik edilib edilmediğini mürakabe ile mükellef olan "salâhiyettar makam" da yoktur. Bu hale göre, İstanbul küçük sanayiinde iş şartları ve ücret münasebetleri borçlar kanununun muayyen hükümleriyle tanzim edilmiş olmakla beraber, bu cihet tamamen nazariyede kalmakta olup, filiyatta bütün bu işler tamamen disiplinsiz ve nizamsız ve kapitalizmin ilk çağlarını andırır bir şekilde cereyan etmektedir.

a — İstanbul küçük sanayiinde iş müddeti ve tatil ve bayramlar.

Küçük sanayide iş müddeti, iş kanununun muayyen müesseseler hakkında vazettiği azamî iş müddetinin çok fevkindedir. Gerek çırak ve kalafalar gerek ustalar "yoruluncaya kadar ve güneşin doğmasından batmasına kadar", yani azamî çalışma kabiliyetlerine varıncaya kadar çalışırlar ve çalıştırılırlar.

Fihakika yaptığımız tetkiklere göre bugün yevmî on iki saatten daha az çalışan hiç bir çırak, kalfa ve usta yoktur. Mesai müddetinin günde on yedi, onsekiz saate kadar çıktığı de varittir.

c - Genç nesilde alet ve makina kullanmak fikrinin inkişaf ettirilmesi;
d - Amelenin bir kısmının şimdiki istihsal kabiliyeti az olan işlerinden milletin sanayileşme plânı tahakkuk ettikçe açılacak olan yeni işlere tedricen nakledilmesi.

İşlerin artan istihsal kabiliyeti ücretlerde aynı nisbette bir tezayüd meydana getirecek amele sınıfına yüksek bir iştirak kabiliyeti verecek ve millî gayelerin elde edilmesine yardım edecektir. İyi yaşama ve çalışma şeriatinin istihsal kabiliyetini arttırmaya yardım edeceği de başka yerlerdeki tecrübelerle anlaşılmıştır.

Sanat mektepleri ile iş bulma büroları arasında sıkı bir rabitanın tesisi de şarttır.... İyi marangozlar güç bulunuyor; elektrik işleri yalnız fena yapılmakla kalmıyor, aynı zamanda yapılan işler de tehlike arz ediyor; sobacılık ve lehincilik işleri fenadır. İyi divarcılara tesadüf edilirse de umumiyet itibarile divarcılık işleri kabadır. Demircilik iptidai vaziyettedir. Bu ve diğer sanatlarda standardı yükseltmek ve istikbalde inşa edilecek fabrikalar için mahir işçiler yetiştirmek sanat mekteplerinin uhdesine düşen vazifelerdendir. Usta işçiler ve sanat erbabına şimdi bile fevkalâde hissedilmekte olan ihtiyaç, sınıf inkişaf ilerledikçe son derece şiddetlenecektir. Sınıf tedrisat techezati, şimdiki ihtiyaçlara bile kâfi gelmeyecek kadar kifayetsizdir ve fazla-

Meselâ berberler umumiyetle saat 7 de işe başlarlar ve 22 ye kadar çalışırlar. Bununla beraber berberlikte geçen iş müddetinin bir kısmı işe amadelik ve bekleme ile geçer. Umumiyetle iş kanununun veya küçük sanayide iş müddetlerini tanzim eden diğer bir kanunun ustalar tarafından hoş görülmiyeceği şüphesizdir. Bunlar küçük sanayide verimin azlığından ve iş hacminin darlığından dolayı böyle bir kanuna muhaliftirler. Buna mukabil kalfa ve çıraklar iş müddetini normal hadlere indirecek bir kanunu şiddetle arzu etmektedirler. Filhakika küçük saanyide bilhassa kalfalar parça başına ücret aldıklarından ve uzun mesai müddetinin verimi arttırmak yerine azalttığı bir çok memleketlerde yapılan tecrübelerden anlaşılmiş bulunduğundan, herhalde iş müddetlerinin makul bir surette yeniden tanzimi zarurî görülmektedir.

Küçük sanayide umumiyetle **hafta tatili kanunu** tatbik edilmektedir. Yani nüfusu onbinden fazla olan şehir ve kasabalarda bütün dükkân ve imlâthaneler pazar günleri ve Cümhuriyet bayramında kapalıdır (29). Ayrıca Şeker ve Kurban bayramları gibi dinî bayramların ilk günlerinde ananevî olarak kimse çalışmaz. Çalışılmayan günlerde kalfa ve çıraklara ücret verilmez. Kalfalar umumiyetle parça başına ücretle çalıştıklarından tabiatile bugünlerde hiç bir ücret almazlar.

laşan ihtiyaç bu meseleye doğrudan doğruya ve kuvvetle sarılacağı istilzam edecek mahiyettedir».

Amerikan heyetinin Türk iş hayatı ve işçilik meseleleri hakkında buraya hulâsa olarak dere ettiğimiz fevkalâde şayanı dikkat mütalâalarına ilâve edilecek fazla bir şey yoktur. Memleket işçilerinin ve bu işçiler tarafından vücade getirilen mamullerin mahiyetlerini büyük bir açıklık ile tebarüz ettiren heyet, bu hususta bazı tavsiyelerde de bulunmaktadır. Bu tavsiyelerin zaman kaybetmeden nazara alınmaları temenniye değer. Mütelhassıs ellerin uhdesinde olmak üzere vücade getirilecek iyi bir teşkilât muayyen müddetler zarfında bu kısa programı filiyat sahasına ulaştırabilir. Bir taraftan sanat mekteplerine ve diğer taraftan pratik sahada çalışmakta olan çırak, kalfa ve ustanın talim ve terbiyesine ihtimam edilir ve gençlik bu sahaya teşvik edilirse, çok yakında memleketimizde hakikaten ehil sanatkârlardan mürekkep bir işçi zümresi yetiştirmek kabil olur.

(29) İş kanununun tatbik edildiği iş yerlerinde Cümhuriyet bayramında kapalı bulunan müesseseler işçilerine ücret tediyesile mükelleftirler. Cümhuriyet bayramında da çalışan müesseseler (âmme hizmetleri ifa eden müesseselerle vekâletçe tayin edilen müesseseler) işçilere **iki misli** ücret tediyeye mecburdur.

b — Ücret münasebetleri.

İstanbul küçük saanyinde sureti umumiyede çıraklara ücret verilmez ve bir çırak en az üç dört sene müddetle hiç ücret almadan ustasına yardım eder. Ancak çıraklara bir "ceb harçlığı" verilir ki, bunun miktarı haftada 50 - 150 kuruşa balığ olmaktadır. Çıraklar umumiyet itibarile kendi yeme ve yatmalarile mükelleftirler. Yalnız anane icabı Sivas, Kastamoni, Zafranbolu vesaire gibi şehir ve kasabalardan celbedilen çırklar (30) dükkân ve imalâthanelerde yatar ve kalkarlar ve bunların çamaşır, traş ve işeleri ustalarına aittir (31).

Kalfalara gelince, bunlar sureti umumiyede parça başına ücret alırlar. Meselâ kunduracılıkta kalfa imâl ettiği her çift kundura başına, marangozluk ve mobilyacılıkta vücade getirilen her masa, iskemle, gardrob ve saire başına ücret alırlar. Berber kalfaları kısmen zamana göre ve kısmen her traş başına ücret alırlar. Âlat ve edevat umumiyetle berber kalfalarına aittir. Garajlarda çalışan tamirci kalfaları da zamana göre ücret alırlar; tamir alât ve edevatı ustaya aittir. Ayrıca baskül ve kantarcılık, matbaacılık vesaire gibi bazı san'atlerde zamana göre ücret verilmektedir. Zamana göre verilen ücret bazen her gün vrildiği gibi ekseriya iş haftası sonunda tediye edilmektedir. Bununla beraber iş haftası hitam bulmadan evvel ücretin avans şekline önceden ödendiği de vki'dir. Şehrimizde kalfaların aldıkları haftalık ücret 5.8 lira arasındadır. Baskül ve kantarcılık, mürettiblik, terzilik ve saire gibi işçilerden yüksek teknik evsaf istiyen san'atlerde kalfaların haftalık ücretlerinin 25-30 liraya kadar yükseldiği görülmektedir.

c — Kalfalık işleri.

Kalfalar ustanın yanında asgarî üç sene kadar kaldıktan ve san'atı öğrendikten sonra sermayeleri olduğu veya bu sermayeyi

(30) Çırakların ananevi olarak muayyen kasabalardan celbedildikleri mesleklerle misal olarak leblebicilik, baskül ve kantarcılık, helvacılık, aşçılık gösterilebilir.

(31) Beledî nizamlara ve kanunî hükümlere göre çırak ve kalfalarını dükkânda yatıracak usta, muntazam ve temiz yatak odaları vücade getirmeğe ve buralarını her zaman polisin kontroluna amade bulundurmağa mecburdur. Bu şeraiti haiz hemen hemen hiç bir küçük sanayi atölyesi olmadığından çırak ve kalfaların imalâthanelerde yatırılması işi ekseriya polisden habersiz olarak cereyan etmektedir.

tedarik edebilecek vaziyette buldukları takdirde, müstakil bir imalâthane açarak icrayı san'at ederler. Bununla beraber kalfalık müddeti hakkında hiç bir kanunî hüküm bulunmadığından, bir kalfanın mutlak surette muayyen müddet bir ustanın yanında çalışmasına da lüzum ve zaruret yoktur; diğer bir ifade ile ustalarda halen ehliyet aranmadığından devlete vergi veren her şahıs, sermayesi olduğu takdirde bir atölye açarak, müstakil usta olarak faaliyete geçmekte serbesttir. Sermayeleri olmadılarından veya rekabet vesair sebeplerden dolayı iş görebileceklerine kanaat getirmediklerinden, daima kalfa olarak çalışanlar da vardır. Yalnız berberlik san'atında kalfalar yaşlandıkça gözden düşüklerinden bu san'atta kalfa ister istemez vaktile bir dükkân açarak usta olarak çalışmak zarureti duymaktadır. Buna mukabil baskül ve kantarcılık, mobilyacılık, mürettiblik, terzilik vesaire gibi oldukça yüksek teknik kabiliyet isteyen bazı mesleklerde kalfalar yaşlanıp ihtisas kesbettikçe aldıkları ücret de artmaktadır ve bunların ekserisi kalfa olarak kalmağı tercih etmektedirler.

b — İhbar müddetleri.

Bugün İstanbul küçük sanayiinde ihbara ve ihbar müddetine ait işlerde borçlar kanunu hükümlerine riayet edilmemektedir. Kalfa ve çırak işlerinden ayrılmak istedikleri takdirde hiç bir ihbara lüzum görmeden işlerini terkettikleri gibii usta da kendisini hiç bir kayıt ve şartla mükellef kılmadan arzu ettiği vakit kalfa ve çırağa yol verebilmektedir. Bu cihetin ustalarla kalfa ve çıraklar arasında emniyet ve itimatsızlık doğurduğuna ve işin ahengini bozduğuna şüphe yoktur. Borçlar kanununun ihbara ait hükümlerinin şehrimiz küçük sanayiinde biran önce tatbika başlanması temenniye lâyıktır.

e — İş ve işçi bulma meseleleri.

Bugün İstanbul küçük sanayiinde iş ve işçi bulma tamamen iptidai ve başı boş bir manzara arz etmektedir. Eski lonca devrinde bir nizama bağlanmış bulunan bu iş, halen her iki taraf, yani gerek ustalar ve gerek kalfa ve çıraklar için de zahmetli ve vakit israfını mucib şekilde cereyan etmektedir. Ayrıca iş için ustaya müracaat etmiş olan bir çırağın mazisi, kimin yanında çalıştığı, ehliyeti ve ahlâkî vaziyeti hakkında hiç bir vesikaya malik olmadığı ve bundan dolayı ustanın uzun zaman yeni çırağı tecrübe et-

mesi lâzımgelmektedir. Çırak ve kalfaların hal tercümelerinin iş ve işçi bulma teşkilâtınca mazbut ve müseccel olduğu memleketlerde, bütün bu işlere lüzum olmayacağı ve bilhassa tecrübe müddetine hacet kalmıyacağı aşikârdır.

Bugün kalfa ve çırakların iş bulmaları umumiyet itibarile **dolaşmak** suretile mümkün olmaktadır. Yalnız bazı san'at erbabının muayyen kahvehaneleri vardır; çırak, yamak, kalfa ve alel-ümum işçiye mudtaç usta veya iş veren bu kahvehanelerden, aradıkları işçileri bulabilirler. Meselâ taşçı, dıvarcı, boyacı, sıvacı, badanacı ve inşaat marangozları ile dülger ve döşemecilerin hususî kahveleri vardır. Dokumacı ve yazmacı çırak ve kalfaları Balat, Eyüp ve Etyemezdeki işçi kahvehanelerinde vakit geçirirler. Berber ustaları, kalfaları kısmen berber cemiyetinden tedarik ederler. Bazı ustaların fazla ücret vererek diğer ustaların işçilerini kandırdıkları da vakidir.
